

تحول انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش

«بررسی تجربی»

ناصرالدین کاظمی حقیقی، شیوا مقدم

چکیده:

« در این پژوهش، انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش در پایه‌های مختلف تحصیلی بررسی می‌شود. ۴۱۰ دختر نوجوان تیزهوش در پایه‌های اول راهنمایی تا چهارم نظری در مرکز آموزشی فرزندان تهران به یک پرسش باز درباره انتظارات خود از جامعه پاسخ دادند. نتایج، وجود یک فهرست یازده‌گانه، شامل پذیرش، تعدیل توقعات، درک، منزلت، و پیشرفت اجتماعی، اعتلای فرهنگی جامعه، روابط صمیمی، حمایت، احترام، استقلال، و امنیت را تأیید نمود. تحلیل آماری براساس مجذور خی (X^۲) تفاوت‌هایی را در پایه‌ها و مقاطع تحصیلی در سطح ۹۹/۹ درصد نشان داد. دختران نوجوان تیزهوش در مقطع راهنمایی بیش از دبیرستان، به پذیرش، منزلت و پیشرفت اجتماعی، و در مقطع دبیرستان بیش از راهنمایی به تعدیل توقعات، درک و روابط صمیمی توجه می‌کردند. با افزایش پایه تحصیلی و سن، انتظار پذیرش اجتماعی، بیشتر و انتظار استقلال، کمتر از همه تغییر می‌نمود. تفاوت معنی‌داری میان دو گرایش تحصیلی ریاضی و تجربی بدست نیامد. »

«توقع» و «انتظار» در لغت به معنای تقریباً مترادفی به کار می‌روند «توقع» به معنای چشمداشت و انتظار داشتن نسبت به حصول امری اتلاق و برای انتظار سه معنا وجود دارد: چشمداشت، چشم به راه بودن و نگرانی.

هر دو واژه به انجام کاری در آینده اشاره دارند. اما گستره اصطلاحی «انتظار» و «توقع» از ریشه‌های شناختی، نگرشی، ارزشی، گرایشی، و انگیزشی نشئت می‌گیرد. بنابراین با بررسی انتظار فرد نسبت به امری خاص می‌توان تصویری کلی از ریشه‌ها و ابعاد فوق‌الذکر بدست آورد. در اهمیت بررسی انتظار فرد آدمی، همین کفایت می‌کند، یعنی جنبه‌های پنجگانه فوق‌الذکر انسان، در انتظار وی تجلی می‌کنند. این جنبه‌ها، علاوه بر آن، انتظار آدمی را شکل داده، تکوین می‌بخشند.

انتظار به این معنی دارای انواع مختلفی می‌باشد:

انتظار از خود، انتظارات خانوادگی، تحصیلی، اجتماعی و شغلی.

به نظر می‌رسد که در میان ابعاد پنجگانه تکوین‌دهنده انتظار، پایه‌های انگیزشی و شناختی سهم بسیار شگرفی دارند، این پایه‌ها، زمینه‌های شکل‌گیری نظام ارزشی، نگرشی و گرایشی را فراهم می‌آورند.

مطالعات تجربی موجود بر محور انتظار تیزهوش نسبت به پیشرفت و وضعیت تحصیلی و شغلی وی در آینده انجام یافته است.^۱

«انتظار موفقیت» یکی از مبانی اساسی پیشرفت به شمار می‌آید و بستگی به اعتماد فرد نسبت به توانایی‌های هوشی و برآورد وی در قبال میزان مشکل بودن رشته تحصیلی فردی تکوین می‌یابد که این دو بنیان بستگی به عناصر خاصی دارد:

- ۱- طرح مشخص ۲- اهداف کوتاه‌مدت ۳- اهداف بلند مدت ۴- خودآرمانی ۵- خودباوری نسبت به تواناییهای شخصی
- ۶- برداشتهایی نسبت به مقتضیات کاری.

مطالعات تجربی نشان داده که همبستگی نیرومندی میان اعتماد دختران تیزهوش در توانایی ریاضی و گرایشهای آنها در ورود به مشاغل مرتبط با ریاضی نظیر مهندسی و علوم کامپیوتر بدست آمده است. علاوه بر آن، همبستگی مثبتی میان ترجیحات مربوط به موضوعات درسی تیزهوشان و درجه‌بندی از سهولت و سادگی مواد درسی برای وی یافت شده است.

برخی یافته‌های دیگر نشان می‌دهد که انتظار پیشرفت تحصیلی و شغلی دارای تفاوت‌هایی از لحاظ جنسیت است.^۷ در یک مطالعه تطبیقی (عادی، تیزهوش تفکیکی و تیزهوش غیرتفکیکی) انتظارات دانش‌آموزان از مدرسه مورد بررسی قرار گرفت و نتایج نشان داد که تیزهوشان تفکیکی بیش از غیرتفکیکی احساس تنش و نگرانی از نتیجه وضعیت تحصیلی خود داشتند که از معلمانی سخت‌کوش و جدی بهره‌مند شده و خود نیز بسختی کار کنند. پس از طی دوره آموزشی، آنها احساس کردند که موفقیت بدون کوشش زیاد قابل دسترس است.^۸

بررسی توقع دانش‌آموزان فوق‌العاده خلاق نشان داد که آنها انتظار دارند که تحت رهبری سخت‌کوشانه و همراه با پشتکار به نهایت درجه موفقیت برسند. رشد شغلی و حرفه‌ای، ورزش‌های متفاوت و متنوع، تنوع وسیعی از موضوعات و مواد درسی و کسب دوستان جدید نیز مورد نظر آنها بود. مطالعه مجدد یکسال پس از آن، نشان داد که ۸۰ درصد موارد مزبور تکرار شد.^۹

مطالعات فوق، اساسی‌ترین یافته‌ها در زمینه بررسی انتظار تیزهوش بشمار می‌آید. اما تاکنون هیچ مطالعه‌ای پیرامون موضوع مورد بررسی یعنی انتظارات اجتماعی، انجام نیافته است.

برخی مطالعات توصیفی فهرستی از انتظارات اجتماعی تیزهوش را بدست می‌دهند:

- ۱- پذیرش: پذیرفتن نیازها، تواناییها، عقاید و احساسات و رفتارهای یک فرد تیزهوش و پرهیز از تبعیض.
- ۲- تعدیل توقعات محیطی: سازش دادن توقعات جامعه از فرد تیزهوش در حد واقعیت‌های وجودی وی.
- ۳- درک: شناسایی و فهم صحیح و واقع‌بینانه از پدیده تیزهوشی.
- ۴- منزلت: فراهم‌سازی موقعیتی ویژه برای تیزهوش و به رسمیت‌شناختن آن.
- ۵- پیشرفت: تلاش و سعی جامعه برای ارتقای خود.
- ۶- اعتلای فرهنگی: تعالی نظام ارزشی و هنجارهای اجتماعی.
- ۷- محبت: دوستی و مهربانی آحاد جامعه نسبت به فرد تیزهوش.
- ۸- شناخت جامعه: درک و شناسایی جامعه توسط فرد تیزهوش.
- ۹- حمایت: همیاری و پشتیبانی اجتماعی تیزهوش از لحاظ مادی و معنوی.
- ۱۰- احترام: ارزش نهادن به فعالیتها، عقاید و استعداد‌های تیزهوش.
- ۱۱- استقلال: رعایت فردیت و مرزهای شخصی تیزهوش بوسیله جامعه.
- ۱۲- امنیت: حاکمیت نظم، ثبات و آرامش در محیط اجتماعی.
- ۱۳- تعامل: برقراری روابط انسانی میان فرد تیزهوش و جامعه.^{۱۰}

به نظر می‌رسد که انتظار اجتماعی تیزهوش یعنی توقع و انتظار وی از جامعه در رابطه با نیازهای اجتماعی، جامعه‌پذیری و تعامل اجتماعی و سازگاری وی با محیط انسانی شکل می‌گیرد. بدین معنا که وی مانند هر انسانی نیاز به زندگی و تعامل اجتماعی دارد، جامعه خویش را بگونه اساسی بشناسد و در مقابل رویدادها و پدیده‌های اجتماعی محیط خود، به طرز خاصی موضعگیری و نگرش نشان می‌دهد.

ظاهراً انتظارات اجتماعی تیزهوش (به منزله ترکیبی از جنبه‌های انگیزشی، شناختی، نگرشی و ارزشی از لحاظ اجتماعی) می‌تواند تحت تأثیر عوامل مختلفی نظیر جنسیت، تحول، فرهنگ (و محیط شهری) و جایگاه اقتصادی - اجتماعی قرار گیرد. اما تاکنون بجز یک مطالعه توصیفی پیرامون نقش جنسیت در انتظار اجتماعی نوجوانان تیزهوش سابقه دیگری در دست نیست.^{۱۱}

بنابراین هنوز، نقش تحول به عنوان متغیر مستقل مورد بررسی قرار نگرفته است.

به نظر می‌رسد که تحول می‌تواند از طریق تکوین نگرشها و نظام ارزشی خاص و بویژه دگرگونی جنبه‌های شناختی در پدیدایی انتظار (و از جمله انتظار اجتماعی) تیزهوش مؤثر باشد. موضعگیری و گرایش سیاسی - اجتماعی از مبانی اساسی

انتظارات اجتماعی به شمار می آید. برخی مطالعات نشان می دهند که موضعگیریهها و گرایشهای سیاسی و اجتماعی افراد تیزهوش بستگی به سن، وضعیت تحصیلی، نوع اشتغال، میزان درآمد، هوش و وضعیت روانی دارد. گرایش و موضعگیریههای سیاسی و اجتماعی نخبگان در گذار تحول سنی (در بزرگسالی) تفاوتهایی را نشان می دهد: با ازدیاد سن و ورود به میانسالی، محافظه کاری افزایش می یابد و جوانان تیزهوش نسبت به افراد مسن تر، گرایشهای سیاسی اصلاح گرایانه تری را بروز می دهند.^۲ هرگاه پذیریم روابط متقابل اجتماعی و تعامل محیطی و نیز شرایط محیطی در کنار ویژگیهای انگیزشی در شکوفایی تیزهوشی و مهارتهای هوشی برجسته به ویژه در دوران طفولیت (سه یا چهار سالگی) نقش اساسی را ایفا می کند،^۳ بررسی انتظارات اجتماعی فرد تیزهوش، به منزله پایه و محور بنیادین همنوایی، تعامل و زندگی اجتماعی مطلوب، ضرورتی تام و حیاتی خواهد داشت.^۴ بویژه آنکه تاکنون هیچ پژوهشی پیرامون موضوع مورد نظر یعنی نقش تحول در انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش ایران در پیشینه و سوابق مطالعاتی در دست نیست. بنابراین مسئله اساسی پژوهش این است: آیا انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش در دو مرحله دوره سوم تحول شناختی، دارای تفاوت معنی داری است؟ پژوهش براساس طرح یک سؤال باز و تشریحی (مهمترین توقع خود را از جامعه مرقوم فرمائید) در میان ۴۱۰ دختر نوجوان تیزهوش (۱۲ تا ۱۸) در دو مقطع تحصیلی راهنمایی (۲۱۱ نفر) و دبیرستان (۱۹۹ نفر) یکی از مراکز آموزشی سازمان ملی پرورش استعدادهای درخشان (مرکز آموزشی فرزندان تهران) که دربرگیرنده مناطق چهارده گانه آموزش و پرورش شهر تهران است اجرا و نتایج آن براساس فهرست کلی انتظارات اجتماعی، طبقه بندی گردید.

تحلیل نتایج

مقیاسه ۱۱ انتظار اجتماعی در دو مقطع تحصیلی راهنمایی و دبیرستان براساس روش آماری و مجذور خی (X^۲) تفاوت معنی داری را در سطح ۰/۹۹۹ (φ = ۰/۳۸) نشان داد.

به طور کلی در دو مقطع، ترجیحات مربوط به انتظارات اجتماعی به این ترتیب است: حمایت (۲۰)، تعدیل توقعات (۱۹/۵)، پذیرش (۱۸/۲۵)، اعتلای فرهنگی (۸)، درک (۷)، احترام (۷)، استقلال (۶/۵)، روابط دوستانه (۴/۲۵)، منزلت (۳/۶۲)، امنیت (۳/۱۳) و پیشرفت (۲/۷۵).

علاوه بر آن همانگونه که نتایج جدول «الف» در صدی نشان می دهد، تفاوتهای زیر قابل مشاهده است:

الف: مقطع راهنمایی بیش از دبیرستان این انتظارات را بروز می دهد: پذیرش (۲۰/۵ در برابر ۱۶)، منزلت (۶ در برابر ۱/۲۵)، پیشرفت (۵ در برابر ۰/۵)، اعتلای فرهنگی (۱۰ در برابر ۶)، احترام (۹ در برابر ۵)، امنیت (۵ در برابر ۱/۲۵).

ب: مقطع دبیرستان بیش از راهنمایی این انتظارات را بروز می دهد: تعدیل توقعات (۲۵ در برابر ۱۴)، درک (۱۲ در برابر ۲)، روابط صمیمی (۸ در برابر ۰/۵).

ج: تفاوتهای اندکی میان دو مقطع در انتظارات حمایت (۲۱ و ۱۹) و استقلال (۷ و ۶) دیده می شود که در این مورد مقطع راهنمایی اندکی بیشتر به انتظارات مزبور توجه دارد.

د: بیشترین و کمترین انتظارات مقطع راهنمایی را به ترتیب حمایت (۲۱) و روابط دوستانه (۰/۵) تشکیل می دهد.

ه: بیشترین و کمترین انتظارات مقطع دبیرستان را تعدیل توقعات (۲۵) و پیشرفت (۰/۵) تشکیل می دهد.

جدول الف- نتایج درصدی انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش در مقاطع تحصیلی

انتظارات	پذیرش	تعدیل توقعات	درک	منزلت	پیشرفت	اعتلا	روابط صمیمی	حمایت	احترام	استقلال	امنیت
راهنمایی	۲۰/۵	۱۴	۲	۶	۵	۱۰	۰/۵	۲۱	۹	۷	۵
دبیرستان	۱۶	۲۵	۱۲	۱/۲۵	۰/۵	۶	۸	۱۹	۵	۶	۱/۲۵

۳/۱۳	۶/۵	۷	۲۰	۴/۲۵	۸	۲/۷۵	۳/۶۲	۷	۱۹/۵	۱۸/۲۵	میانگین

در یک بررسی دیگر ۷ انتظار اجتماعی اساسی تر در میان پایه‌های هفتگانه مقاطع راهنمایی و دبیرستان مورد مقایسه قرار گرفت. تعداد دانش آموزان مورد مطالعه بدین ترتیب بود:

پایه سوم راهنمایی ۶۴ نفر، پایه اول راهنمایی ۶۹ نفر، پایه دوم راهنمایی ۵۷ نفر، پایه اول دبیرستان ۶۰ نفر، پایه دوم دبیرستان ۴۶ نفر، پایه سوم دبیرستان ۵۳ نفر و چهارم دبیرستان ۱۹ نفر.

بر اساس روش آماری خی (X^۲) تفاوت‌های معنی داری میان پایه‌های تحصیلی در سطح ۰/۹۹۹ بدست آمد. (X^۲ = ۱۰۵ / ۵۲) و (φ = ۰ / ۲۲)

جدول ب - نتایج درصدی انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش در پایه‌های مختلف تحصیلی در مرکز فرزندانگاران تهران

انحراف معیار	انتظارات							
	مقطع تحصیلی	پذیرش	تعدیل توقعات	درک	منزلت	اعتلا	حمایت	استقلال
اول راهنمایی	۷	۴/۵	۳	۲۶	۱۶	۳۹	۴/۵	۱۲/۶۷
دوم راهنمایی	۱۹	۲۶	۲	۱۸	۱۲	۱۴	۹	۷/۱۵
سوم راهنمایی	۴۲	۱۷	۲	۶	۶	۱۶	۱۱	۱۲/۴۱
اول دبیرستان	۲۷	۲۵	۱۷	۸	۲	۱۳	۸	۸/۵۸
دوم دبیرستان	۹	۳۵	۱۰/۵	۴	۱۰/۵	۲۴	۷	۱۰/۲۷
سوم دبیرستان	۱۱	۲۵	۱۱	۱۱	۱۰	۲۸	۴	۸/۱۰۱
چهارم دبیرستان	۲۱	۲۶	۱۶	۵	۵	۱۶	۱۱	۷/۲۸
میانگین	۱۹/۴	۲۲/۶	۸/۸	۱۱/۲	۸/۸	۲۱/۴	۷/۸	
انحراف معیار	۱۱/۳۶	۸/۸۴	۶/۰۱	۷/۴۹	۴/۳۹	۸/۸۱	۲/۶۲	

در این مطالعه در مجموع پایه‌های تحصیلی، ترجیحات مربوط به انتظارات اجتماعی همانگونه که جدول « ب » نشان می‌دهد به این ترتیب است:

حمایت (۲۱ / ۴)، تعدیل انتظارات (۲۲ / ۶)، پذیرش (۱۹ / ۴)، منزلت (۱۱ / ۲)، اعتلاء (۸ / ۸)، درک (۸ / ۸)، استقلال (۷ / ۸).

علاوه بر آن تفاوت‌های زیر نیز در جامعه مورد مطالعه قابل مشاهده است:

الف: پایه سوم راهنمایی بیشترین (۴۲) و اول راهنمایی کمترین (۷) انتظار را نسبت به پذیرش دارا می‌باشند.

ب: پایه دوم دبیرستان، بیشترین (۳۵) و اول راهنمایی کمترین (۴ / ۵) انتظار را نسبت به تعدیل توقعات دارا می‌باشند.

ج: پایه اول دبیرستان، بیشترین (۱۷) و دوم و سوم راهنمایی کمترین (۲) انتظار را در درک بروز می‌دهند.

د: پایه اول راهنمایی، بیشترین (۲۶) و دوم دبیرستان کمترین (۴) انتظار را در منزلت بروز می‌دهند.

ه: پایه اول راهنمایی، بیشترین (۱۶) و اول دبیرستان کمترین (۲) انتظار را در منزلت نشان می‌دهند.

و: پایه اول راهنمایی، بیشترین (۳۹) و سوم دبیرستان کمترین (۱۲) انتظار را در حمایت نشان می‌دهند.

ز: پایه سوم راهنمایی و چهارم دبیرستان، بیشترین (۱۱) و سوم دبیرستان کمترین (۴) انتظار را در منزلت نشان می‌دهند.

اما در مقایسه سطرها نشان می‌دهد که:

الف: بیشترین و کمترین انتظارات پایه اول را به ترتیب حمایت (۳۹) و تعدیل توقعات به همراه استقلال (۴ / ۵) تشکیل می‌دهند.

ب: بیشترین و کمترین انتظارات پایه دوم راهنمایی را به ترتیب تعدیل توقعات (۲۶) و درک (۲) را تشکیل می‌دهد.

ج: بیشترین و کمترین انتظارات پایه سوم راهنمایی را به ترتیب پذیرش (۴۲) و درک (۲) را تشکیل می‌دهد.

د: بیشترین و کمترین انتظارات پایه اول دبیرستان را به ترتیب پذیرش (۲۷) و اعتلا (۲) را تشکیل می‌دهد.
 ه: بیشترین و کمترین انتظارات پایه دوم دبیرستان را به ترتیب تعدیل توقعات (۳۵) و منزلت (۴) تشکیل می‌دهد.
 و: بیشترین و کمترین انتظارات پایه سوم دبیرستان را به ترتیب حمایت (۲۸) و استقلال (۴) تشکیل می‌دهد.
 ز: بیشترین و کمترین انتظارات پایه چهارم دبیرستان را به ترتیب تعدیل توقعات (۲۶) و منزلت و اعتلاء (۵) تشکیل می‌دهد.
 مقایسه نتایج انتظارات اجتماعی در دو گرایش تحصیلی ریاضی (۵۱ نفر) و تجربی (۸۱ نفر) بر اساس مجذور خبی (X^2) تفاوت معنی‌داری را نشان نداد. ($\phi = ۰/۳۶$ و $X^2 = ۱۶/۳۰۵$)
 در هر دو گرایش ترجیحات مربوط به انتظارات اجتماعی به این ترتیب است:
 تعدیل توقعات (۲۴/۵)، حمایت (۱۸)، پذیرش (۱۱/۵)، اعتلاء پیشرفت (۱۰/۵)، درک (۹/۵)، محبت (۵/۵)، احترام (۵/۲۵)، تعامل (۵/۲۵)، استقلال (۵)، منزلت (۲/۷۵) و امنیت (۲/۲۵).

جدول ج- نتایج درصدی انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش در گرایشهای تحصیلی ریاضی و تجربی در مرکز فرزندان تهران

تأمیل	امنیت	استقلال	احترام	حمایت	محبت	اعتلا و پیشرفت	منزلت	درک	تعدیل توقعات	پذیرش	انتظارات	
											گرایش تحصیلی	گرایش
۸	۲	۴	۹	۱۴	۴	۱۶	۴	۹	۱۸	۱۲	ریاضی	
۲/۵	۲/۵	۶	۱/۵	۲۲	۷	۵	۱/۵	۱۰	۳۱	۱۱	تجربی	
۵/۲۵	۲/۲۵	۵	۵/۲۵	۱۸	۵/۵	۱۰/۵	۲/۷۵	۹/۵	۲۴/۵	۱۱/۵	میانگین	

همانگونه که در جدول «ج» نشان می‌دهد، هر دو گرایش تقریباً توجه مشابهی را نسبت به انتظارات پذیرش (۱۱ و ۱۲)، درک (۹ و ۱۰)، استقلال (۶ و ۴) و امنیت (۲ و ۲/۵) ابراز می‌نمایند.

تفسیر

از دیدگاه یک دختر نوجوان تیزهوش وجود امکانات مادی، رفاهی و معنوی برای رشد فردی اهمیت می‌یابد. بنظر می‌رسد که خود را در پیشرفت اجتماعی مؤثر نمی‌داند و یا به پیشرفت انفرادی توجه بیشتری مبذول می‌دارد و یا شاید رشد فردی مقدمه‌ای برای رشد اجتماعی بشمار می‌آید. از این رو نیاز به حمایت اجتماعی اولویت می‌یابد.

اینطور استنباط می‌شود که توقعات جامعه از دختران نوجوان تیزهوش، واقع‌بینانه نیست و بیش از حد واقعیت‌های وجودی (و از جمله تواناییها و علایق و نگرشهای) آنها شکل گرفته است. طبیعی است که این شرایط، فضایی رنج‌آور برای دختران تیزهوش ایجاد می‌کند. آزردهی دیگری نیز ممکن است دختران نوجوان تیزهوش را احاطه کرده باشد، یعنی ظاهراً جامعه از دیدگاه آنها در سطح رضایت‌بخشی، پذیرنده نیست و وجود نوعی تبعیض جنسی برداشت می‌شود؛ به بیان دیگر در گزینش شغلی و ارزش‌گذاریهای اجتماعی نسبت به مشاغل، محدودیتهایی از سوی جامعه نسبت به دختران نوجوان تیزهوش اعمال می‌شود. اما امنیت و ثبات اجتماعی در سطحی رضایت‌بخش موجود است لذا کمتر به آن توجه شده است.

دختران نوجوان تیزهوش ۱۲ تا ۱۴ ساله بیش از مقطع سنی ۱۵ تا ۱۸ به پذیرش اجتماعی نیاز دارند. با افزایش سن و در آستانه بلوغ، جایگاه شخصی بیش از پیش شناخته می‌شود و در مورد توجه ویژه محیط قرار گرفتن، اهمیت قابل ملاحظه‌ای می‌یابد. با افزایش سن و ارتقاء در بین دانش‌آموزان پایه‌های مختلف تحصیلی مرکز آموزشی مزبور، توقعات محیطی نسبت به آنها از زیاد می‌یابد؛ لذا انتظار آنها در قبال تعدیل توقعات مزبور در مقطع دبیرستان افزایش می‌یابد. علاوه بر آن، فردیتهای آنان نیز در این گذار تحولی، بطور قابل ملاحظه‌ای بروز می‌کند، استعدادها، نگرشها، و علایق ویژه و انفرادی رشد می‌یابند و نیاز بیشتری احساس می‌شود تا فردیت آنها از سوی جامعه شناخته شود و انتظارات مزبور، همگام با نیاز داشتن دوستان صمیمی در محیط اجتماعی، رشد می‌کند.

در گذار تحولی، نیاز به حمایت‌های مادی و معنوی جامعه همراه با توجه به استقلال و فردیت کماکان وجود دارد. در سنین ۱۲ تا ۱۴ نیاز به حمایت محیطی بیش از تعامل و روابط دوستانه با محیط اجتماعی اهمیت می‌یابد و از سوی دیگر در سنین ۱۵ تا ۱۸، تعدیل توقعات محیطی بیش از پیشرفت اجتماعی انتظار می‌رود.

پایه سوم دبیرستان، شبیه‌ترین ترجیحات را نسبت به وضع کلی (میانگین) انتظارات اجتماعی دختران نوجوان تیزهوش نشان می‌دهد.

در میان پایه‌های هفتگانه، انتظارات اجتماعی پایه اول راهنمایی، پراکنده‌تر است اما پس از گذشت یکسال (یعنی در پایه دوم راهنمایی) متجانس‌ترین انتظارات اجتماعی بروز می‌کند. به بیان دیگر، دختران ۱۳ ساله تیزهوش به کلیه انتظارات اجتماعی هفتگانه، توجه نزدیکتری نشان می‌دهند. اما بطور کلی با افزایش پایه‌های تحصیلی، تجانس مزبور دستخوش نوسانات تحولی قرار می‌گیرند.

برای دختران تیزهوش ۱۴ تا ۱۵ ساله، حساسیت فوق‌العاده‌ای نسبت به تبعیضات محیطی وجود دارد و پذیرش اجتماعی آنها، از اهمیت شایانی برخوردار است. اما در پایه دوم دبیرستان همزمان با ۱۶ سالگی، از زندگی تحصیلی در مقطع جدید، یک سال گذشته است و محیط، توقعات بیشتری را نسبت به وی بروز می‌دهد. نظیر چنین شرایطی برای دختران ۱۳ ساله تیزهوش در پایه دوم راهنمایی نیز وجود دارد. توقعات مزبور کماکان در سنین ۱۷ و ۱۸ و در آستانه ورود به مقاطع آموزش عالی، آنها را رنج می‌دهد.

با افزایش سن، بیشترین دگرگونی را در انتظار پذیرش بر جای می‌گذارد و کمتر از همه، نیاز به استقلال دختر نوجوان تیزهوش را تحت تأثیر قرار می‌دهد.

تعدیل توقعات محیطی از سن ۱۳ (پایه دوم راهنمایی) به بعد، از جمله دو انتظار اساسی و اولیه دختران نوجوان تیزهوش را تشکیل می‌دهد.

با افزایش سن در مقطع راهنمایی بطور منظمی، انتظارات استقلال و پذیرش، افزایش و انتظارات منزلت و اعتلای فرهنگی، کاهش می‌یابند. انتظار اعتلای فرهنگی تا سن ۱۵ سالگی نیز به کاهش خود ادامه می‌دهد ولی در ۱۶ سالگی اوج یافته، مجدداً تا ۱۸ سالگی سیر نزولی نشان می‌دهد. علاوه بر آن، انتظار استقلال نیز از ۱۵ تا ۱۷ سالگی کاهش می‌یابد و انتظار درک از ۱۶ تا ۱۸ سالگی افزایش نشان می‌دهد.

بطور کلی تغییرات انتظاری در مقطع راهنمایی معادل با مرحله اول دوره سوم تحول شناختی، منظم‌تر است. اما در مرحله دوم این دوره، یعنی سالهای مقطع دبیرستان، با تکوین و گسترش فردیتها، فراز و نشیبهای انتظارات افزایش می‌یابند و کمتر، سیر منظمی را می‌توان یافت.

منابع

- ۱- کاظمی حقیقی، ناصرالدین. جامعه و تیزهوش. *مجله استعدادهای درخشان*، سال اول، شماره اول (۱۳۷۱)، صفحات ۲۸-۳۱.
- ۲- کاظمی حقیقی، ناصرالدین. نگرش تیزهوش. *مجله استعدادهای درخشان*، سال اول، شماره دوم (۱۳۷۱)، صفحات ۱۴۳-۱۳۰.
- ۳- کاظمی حقیقی، ناصرالدین. روابط متقابل خانواده و تیزهوش. *مجله استعدادهای درخشان*، سال اول، شماره سوم (۱۳۷۱)، صفحه ۲۸۶.
- ۴- کاظمی حقیقی، ناصرالدین. ملاحظات محیطی در تشخیص، آموزش و پرورش. *مجله استعدادهای درخشان*، سال سوم، شماره اول (۱۳۷۳). صفحات

۶- **Reynolds, Maynard c. & Birch, Jack W.** (۱۹۷۷). Teaching exceptional children in all. Americans' schools. The council for exceptional children.pp. ۶۳- ۶۶.

۷- **Horowitz, Frances. Degen & O' Brien, Marion** (۱۹۸۵). The Gifted and Talented. Developmental perspectives, A.P.A. pp. ۲۶۴-۲۶۸

